Onzen Heertje

Kwartaalschrift 2003/1

Trommelaarsstraat 15, 8970 POPERINGE

Vera. uitgever: Onzen Heertje erfgoedvereniging vzw,
BE 72 9796 3176 2116
Doornstraat 11 A, 8970 POPERINGE

Kwartaalschrift:

Het kruis in beeld

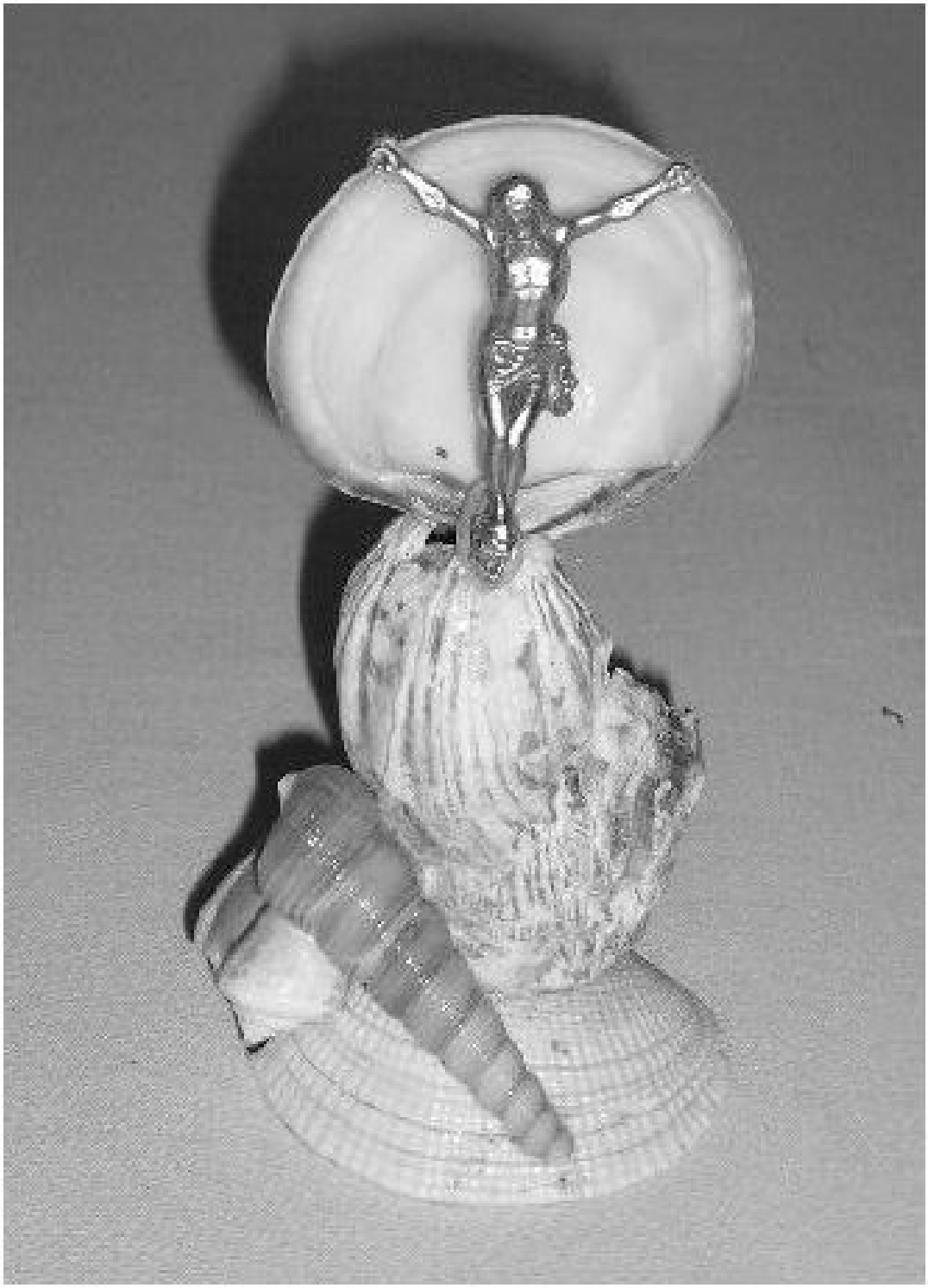

Ter gelegenheid van de tentoonstelling van kruisbeelden in Mesen.

In de hoop de wrevel van het vredelievend publiek van Mesen niet te wekken wil ik de lezer duidelijk maken dat in het korte bestek geen uitgediept referaat kan gegeven worden over het kruisbeeld. Hier kan geen encyclopedische verhandeling worden verwacht. Er is heel wat te

vinden over het kruis. Mijn google experiment signaleerde 1770 verwijzingen.

1 Het kruis

1.1 Algemeen

Het kruisteken is oorspronkelijk de ***verbinding*** tussen rechts en links, - vredelievend de rechtse en de linkse buur de hand reiken – en de verbinding van boven en naar onder: dat vermoed iedereen onmiddellijk in ons judeo-christelijke visie: het bewustzijn van een Hogere macht, die Alles in Allen is.
Het snijpunt verwijst naar ***oriëntatie*** en ***vereniging***. De oude steden werden in kwartieren verdeeld, het ***levensrad*** verwijst mythisch naar de vier seizoenen. Het kruis suggereert dus op een of andere manier zingeving en inzicht.

Ook in de tuin van Eden ziet men ***vier stromen***. De Afrikaanse culturen hadden op de ***kruispunten*** – les carrefours – waar ze contact hadden tussen levenden en doden.
De Indiërs bouwt zijn ***Mandala*** rond een concentrisch gevierendeeld patroon. De Mayacultuur kent de ***kosmische*** boom. In het vroege christendom bestond vanuit de verrijzenisidee het kruishout dat ***levend*** werd. Op sommige van onze kruisen ziet men ook de ***knopen in het hout*** om te verwijzen naar de levenskracht die mee gepresenteerd wordt met het marteltuig van de dood.

1.2 Specifieke attributen

1.2.1 Schedel van Adam

We zien aan de voet van het kruis vaak de ***schedel van Adam***.
Exegeten zullen wellicht onmiddellijk naar de tekst van Paulus grijpen waar Christus de Nieuwe Adam wordt genoemd.
Velen onder U kennen de figuren aan beide kanten van het Lam Gods, Eva en Adam. Bepaalde kunsthistorici beweren beter te weten en hebben ontdekt dat daar oorspronkelijk de vrouwfiguur, het Jodendom voorgesteld werd, en aan de kant de tegenpool, de mannelijke figuur Christus, het Nieuwe Israël. In die visie zijn Oude en Nieuwe Testament, Eerste en Tweede Verbond evenwaardig.
Het kruisbeeld deelde in de controverse rond dat ‘Oude Testament’ dat ‘oud’ en bijgevolg zijn waarde verloren had. Daarom heeft men de oude Adam als een schedel, soms als twee knoken en een schedel (het bekende ***doodshoofd***) afgebeeld onder aan het kruis.

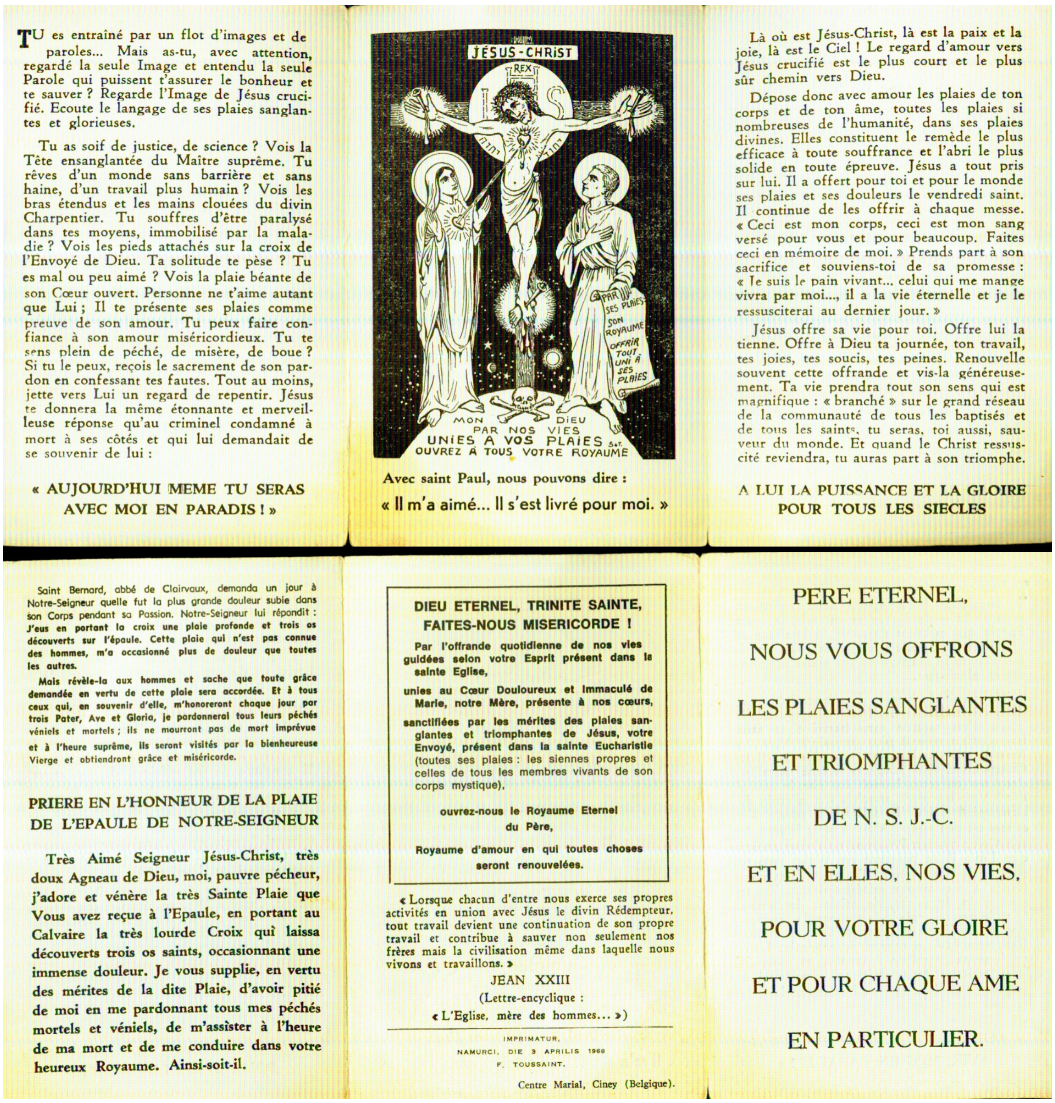

TU es entraîné par un flot d'images et de paroles... Mais as-tu, avec attention, regardé la seule Image et entendu la seule Parole qui puissent t'assurer le bonheur et te sauver ? Regarde l'Image de Jésus crucifié. Ecoute le langage de ses plaies sanglantes et glorieuses.

Tu as soif de justice, de science ? Vois la Tête ensanglantée du Maître suprême. Tu rêves d'un monde sans barrière et sans haine, d'un travail plus humain ? Vois les bras étendus et les mains clouées du divin Charpentier. Tu souffres d'être paralysé dans tes moyens, immobilisé par la maladie ? Vois les pieds attachés sur la croix de l'Envoyé de Dieu. Ta solitude te pèse ? Tu es mal ou peu aimé ? Vois la plaie béante de son Cœur ouvert. Personne ne t'aime autant que Lui ; Il te présente ses plaies comme preuve de son amour. Tu peux faire confiance à son amour miséricordieux. Tu te sens plein de péché, de misère, de boue ? Si tu le peux, reçois le sacrement de son pardon en confessant tes fautes. Tout au moins, jette vers Lui un regard de repentir. Jésus te donnera la même étonnante et merveilleuse réponse qu'au criminel condamné à mort à ses côtés et qui lui demandait de se souvenir de lui :

« AUJOURD'HUI MEME TU SERAS AVEC MOI EN PARADIS ! »

Avec saint Paul, nous pouvons dire :

« Il m'a aimé... Il s'est livré pour moi. »

Là où est Jésus-Christ, là est la paix et la joie, là est le Ciel ! Le regard d'amour vers Jésus crucifié est le plus court et le plus sûr chemin vers Dieu.

Dépose donc avec amour les plaies de ton corps et de ton âme, toutes les plaies si nombreuses de l'humanité, dans ses plaies divines. Elles constituent le remède le plus efficace à toute souffrance et l'abri le plus solide en toute épreuve. Jésus a tout pris sur lui. Il a offert pour toi et pour le monde ses plaies et ses douleurs le vendredi saint. Il continue de les offrir à chaque messe. « Ceci est mon corps, ceci est mon sang versé pour vous et pour beaucoup. Faites ceci en mémoire de moi. » Prends part à son sacrifice et souviens-toi de sa promesse : « Je suis le pain vivant... celui qui me mange vivra par moi..., il a la vie éternelle et je le ressusciterai au dernier jour. »

Jésus offre sa vie pour toi. Offre lui la tienne. Offre à Dieu ta journée, ton travail, tes joies, tes soucis, tes peines. Renouvelle souvent cette offrande et vis-la généreusement. Ta vie prendra tout son sens qui est magnifique : « branché » sur le grand réseau de la communauté de tous les baptisés et de tous les saints, tu seras, toi aussi, sauveur du monde. Et quand le Christ ressuscité reviendra, tu auras part à son triomphe.

A LUI LA PUISSANCE ET LA GLOIRE POUR TOUS LES SIECLES

Saint Bernard, abbé de Clairvaux, demanda un jour à Notre-Seigneur quelle fut la plus grande douleur subie dans son Corps pendant sa Passion. Notre-Seigneur lui répondit : **J'eus en portant la croix une plaie profonde et trois os découverts sur l'épaule. Cette plaie qui n'est pas connue des hommes, m'a occasionné plus de douleur que toutes les autres.**

Mais révèle-la aux hommes et sache que toute grâce demandée en vertu de cette plaie sera accordée. Et à tous ceux qui, en souvenir d'elle, m'honoreront chaque jour par trois Pater, Ave et Gloria, je pardonnerai tous leurs péchés véniels et mortels ; ils ne mourront pas de mort imprévue et à l'heure suprême, ils seront visités par la bienheureuse Vierge et obtiendront grâce et miséricorde.

PRIERE EN L'HONNEUR DE LA PLAIE DE L'EPAULE DE NOTRE-SEIGNEUR

Très Aimé Seigneur Jésus-Christ, très doux Agneau de Dieu, moi, pauvre pécheur, j'adore et vénère la très Sainte Plaie que Vous avez reçue à l'Epaule, en portant au Calvaire la très lourde Croix qui laissa découverts trois os saints, occasionnant une immense douleur. Je vous supplie, en vertu des mérites de la dite Plaie, d'avoir pitié de moi en me pardonnant tous mes péchés mortels et véniels, de m'assister à l'heure de ma mort et de me conduire dans votre heureux Royaume. Ainsi-soit-il.

DIEU ETERNEL, TRINITE SAINTE, FAITES-NOUS MISERICORDE !

Par l'offrande quotidienne de nos vies guidées selon votre Esprit présent dans la sainte Eglise,

unies au Cœur Douloureux et Immaculé de Marie, notre Mère, présente à nos cœurs,

sanctifiées par les mérites des plaies sanglantes et triomphantes de Jésus, votre Envoyé, présent dans la sainte Eucharistie (toutes ses plaies : les siennes propres et celles de tous les membres vivants de son corps mystique),

ouvrez-nous le Royaume Eternel du Père,

Royaume d'amour en qui toutes choses seront renouvelées.

« Lorsque chacun d'entre nous exerce ses propres activités en union avec Jésus le divin Rédempteur, tout travail devient une continuation de son propre travail et contribue à sauver non seulement nos frères mais la civilisation même dans laquelle nous vivons et travaillons. »

JEAN XXIII

(Lettre-encyclique : « L'Eglise, mère des hommes... »)

IMPRIMATUR,
NAMURCI, DIE 3 APRILIS 1960
F. TOUSSAINT.

Centre Marial, Ciney (Belgique).

PERE ETERNEL,

NOUS VOUS OFFRONS

LES PLAIES SANGLANTES

ET TRIOMPHANTES

DE N. S. J.-C.

ET EN ELLES, NOS VIES,

POUR VOTRE GLOIRE

ET POUR CHAQUE AME

EN PARTICULIER.

Oorspronkelijk zat er een minder polemische realiteit achter.
In *De spelonk vol schatten"* The *Cave of Treasures,* een Syrisch apocrief boek, wordt het verhaal verteld van de nakomelingen van Sem die de knoken van Adam begraven op Golgotha. Ze zijn dan via Noach en de Ark daar terechtgekomen. De Joodse litteratuur kende die verhalen en het is dus niet verwonderlijk dat ook zonder Paulus de knoken van Adam onder het kruis lagen en dat we het niet zo antisemietisch moeten interpreteren.
In Matteüs, Marcus en Johannes is Golgotha de naam van de berg waar Christus stierf, maar in Lucas wordt gesproken over Calvarie.
Beide namen (in het Hebreeuws *Gulgoleth;* in het Aramees *Gulgotha;* in het Latijn *Calvaria)* zijn afgeleid van woorden voor ***schedel***, en de betekenis van de plaatsnaam, - zoals alle evangeliën die geven, is duidelijk: *schedelplaats*.
Die Calvarie komt ook nog op een andere manier om het hoekje kijken, nl. wanneer de berg als voetstuk onder de figuren aan de voet van het kruis staan.

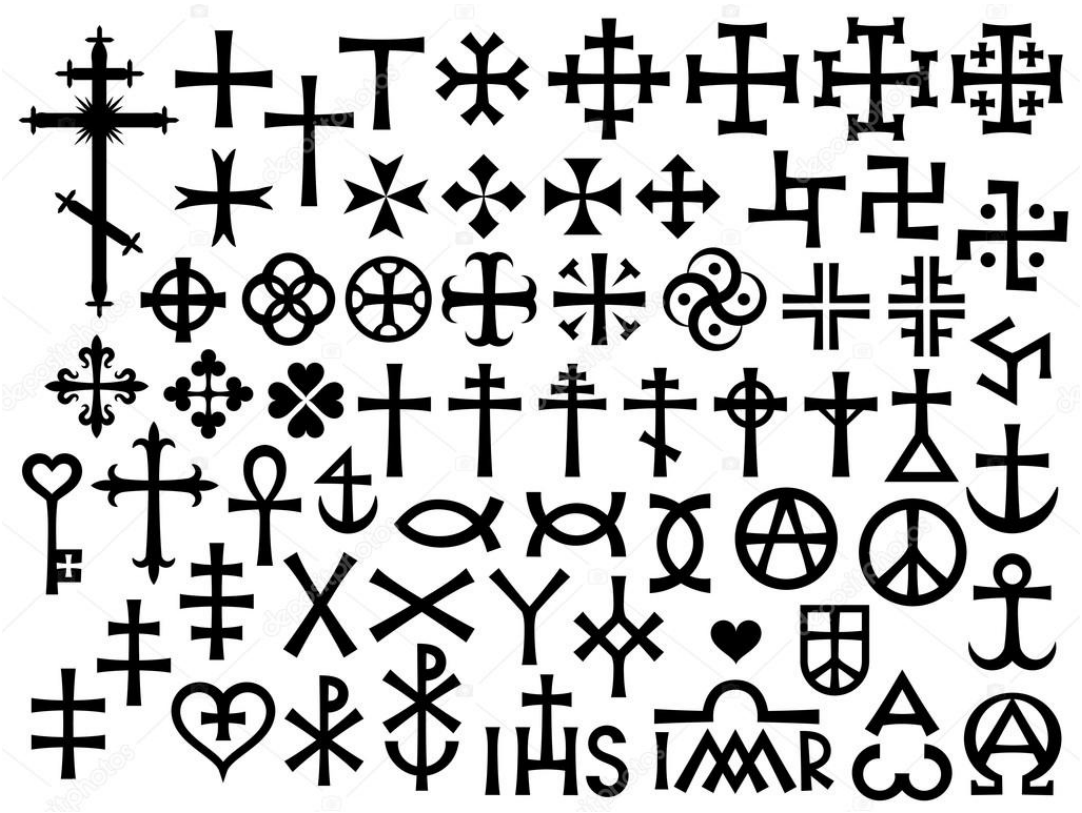

1.2.2 Vormen

Het kruis was een marteltuig. De voltrekking van een doodstraf door kruisiging schijnt van de Feniciërs en Carthagers overgegaan te zijn op de Romeinen en Grieken. De Romeinen pasten deze straf toe op rovers, opstandelingen en veroordeelde slaven, maar niet op Romeinse burgers. We weten dat het *kruis* niet altijd de kruisvorm had die wij kennen. Soms werden de veroordeelden aan een gewone paal gebonden, met de handen boven het hoofd aan elkaar genageld.
Aan de paal was ofwel een dwarsbalk bevestigd, waaraan de armen werden vastgebonden, óf een stuk hout in de vorm van een vork, waarin men hals en nek van de veroordeelde klemde.
Het kruis in de vorm van een paal met een dwarsbalk kon ook nog in verschillende vormen voorkomen. Er is een kruis in **X**-vorm, het ***Andréaskruis***. Hij werd zo gekruisigd. De tweede vorm was die van onze letter ***T***, waarbij aan de top van de langere staak een kortere dwarsbalk aangebracht was, de thau. De derde vorm is het kruis dat wij het ***Romeinse*** noemen, waarbij een langere staak op enige afstand van de top een kortere droeg.

Het is mogelijk dat Jezus stierf aan een kruis dat de vorm had van een T. Hiervoor pleiten gegevens bij de kerkvaders, die in de letter T

(Antonius kruis – Ez. 9:4[1]) het kruis terugvinden, en het feit dat de T de vorm is van het kruis ***in de Romeinse catacomben***. Maar het Romeinse kruis was de meest gebruikelijke vorm en zeker niet uitgesloten als het kruis van Jezus. In de 4de eeuw werd het ook verbonden met de eerste letters van het Griekse woord voor Messias, Christus[2].

Het Ierse kruis met in het snijpunt de cirkel is ook al bekend voor de 10de eeuw. Ze beelden praktisch nooit Maria en Johannes uit maar wel Longinus (lansdrager) en Stephaton (sponsdrager).

1.2.3 Arma Christi

Rond het kruis vinden we vaak de ***arma Christi***. Ontstaan in de 14de – 15de eeuw.

Hiermee bedoelt men de *martelingen* waarmee Christus werd geconfronteerd: de geselkolon, (met of zonder haan), de korte hysopstengel – (vaak als lange ritestengel of lisdodde uitgetekend), de doornenkroon, de spot van de soldaten, de emmer met edik, de hamer, de tang, het doek van Veronica, de lantaarn van Judas, de kraaiende haan van Petrus, de dobbelstenen, de ladder, de 30 zilverlingen, de lans van de honderdman, de gifbeker, op de achtergrond maan en zon die verwijzen naar de duisternis die intrad toen Hij *ter helle ging*. Een element dat dan soms door het vuur wordt bijgekleurd.

Het is vrij duidelijk dat de elementen die met de bijbel te maken hebben – ook al mocht men de bijbel niet lezen, zegt men – duidelijk aanwezig zijn in de appendentien, dependentien en accidenten rond het kruis.

Het is historisch objectief te onderlijnen dat veel van die elementen aan de concrete Joodse context te linken zijn. Het gebruik om de veroordeelde een bedwelmende drank te geven[3]3 is bij de Romeinen 3, Matt. 27:34: *en daar gaven ze Hem een mengsel te drinken van wijn en gal. Toen Hij geproefd had, wilde Hij niet drinken.*; vgl. Ps. 69:22: Ze 6 niet bekend en schijnt een speciaal Joodse gewoonte te zijn geweest, die

---

1 *Door het midden der stad, door het midden van Jeruzalem, en teken een teken op de voorhoofden der lieden, die zuchten en uitroepen over al die gruwelen, die in het midden derzelve gedaan worden*.

2 Waar wij de XP in zien, maar in werkelijk Chi-ro, χρ–ιστος.

3 Matt. 27:34: *en daar gaven ze Hem een mengsel te drinken van wijn en gal. Toen Hij geproefd had, wilde Hij niet drinken.* vgl. Ps. 69:22: *Ze mengen vergif in mijn eten, ze geven mij zure wijn voor de dorst.";* Marc. 15:23.

men voorgeschreven vond in *Geef sterke drank aan iemand die te gronde gaat, wijn aan iemand die bedroefd is van hart*[4].

1.2.4 Welvoeglijkheid

Het ontkleden van de veroordeelde was regel. Waarschijnlijk droeg de ongelukkige uit welvoeglijkheid nog wel een schort om de lendenen. Die welvoeglijkheid heeft in de geschiedenis ook zijn stempel gedrukt op de

evolutie.

Wanneer men ***de wonden van Christus*** vereerde dan kwam men aan vijf wonden[5]: Het hart (1) werd doorboord. Een probleem voor de beeldenhouwer die af en toe vanuit de toeschouwer het hart op de verkeerde kant situeerde. De doornenkroon (2) en de beide handen (3+4) en (5) voeten. Wanneer men nu de beide voeten op elkaar uitbeeldde dan gaat de telling visueel op, maar wanneer men de voeten

4 Spr. 31: 6v.

5 Van Bernardus van Clairvaux.

naast elkaar uitbeeldde dan lokaliseert men zes gewonde gebieden. Het gebed met de volle aflaat dat men gebruikelijk op de bidprentjes van voor 1900 vaker vind spreekt van het overwegen van de vijf wonden *in de geest* laat de concrete toepassingen aan de devote zielen.
Aangezien het naar de morele normen van de puriteinse periode zedig was dat hun Heer de voeten over elkaar had (het manierisme) vermoeden sommigen dat de kruisen mede om de 5 wonden werden aangepast. Al moet de studie hierover nog gesystematiseerd gebeuren.
De aflaten 7 jaar, 7 maanden en 7 dagen vagevuur krediet of het kruisgebed met de volle aflaat, houden rekening met de overweging van de vijf wonden. Bij het portiunkelen moet ieder gebed vijf keer gebeuren.
De eenvoudige redenering gaat er gewoon van uit dat de 4 ledematen en het hart de 5 wonden zijn van de Heer.

1.2.5 Titulus

Wanneer het kruis stond, werd het opschrift eraan gehecht, dat het misdrijf van de veroordeelde vermeldde. Het INRI dat veelal bovenaan prijkt zou er in verschillende talen[6]6 aangebracht zijn.
'Jezus (I) Nazrenus (N) rex (R) Judeorum (J)' is zoals humaniores onder de lezers weten 'Jehosjoea, Nazarener, Koning van de Joden'.

1.2.6 Houding aan het kruis

Daarna werd de gekruisigde met behulp van touwen en ladders aan het kruis "verhoogd", dat wil zeggen op een zitblok geplaatst dat aan het midden van de paal vastzat. Hij werd vastgebonden met touwen die om de borst liepen, om het voorovervallen van het lichaam te voorkomen. Het is niet juist dat de voeten op een plankje rustten[7], zoals de latere christelijke kunst het uitbeeldt.
De Romeinen waren gewend de handen en waarschijnlijk ook de voeten met grote, sterke nagels aan het hout te bevestigen. Er bestaat verschil van mening over de doornageling van de voeten van de Heer. Toen in 335 volgens de gevulgariseerde historia Helena, de moeder van Constantijn de Grote, het vermoedelijke kruis van Christus vond, kwamen slechts twee nagels te voorschijn. Jezus zou dus in de voeten niet doornageld zijn. De Septuaginta, de 70 vertalers

6 Aramees, Grieks en Latijn.

7 Vanaf de 7de eeuw sporadisch.

hebben de Griekse vertaling van Psalm 22:19, *zij hebben mijn handen en voeten doorboord*, op de kruisiging van Jezus toegepast. En zo ging het de geschiedenis in.

1.3 Theologisch

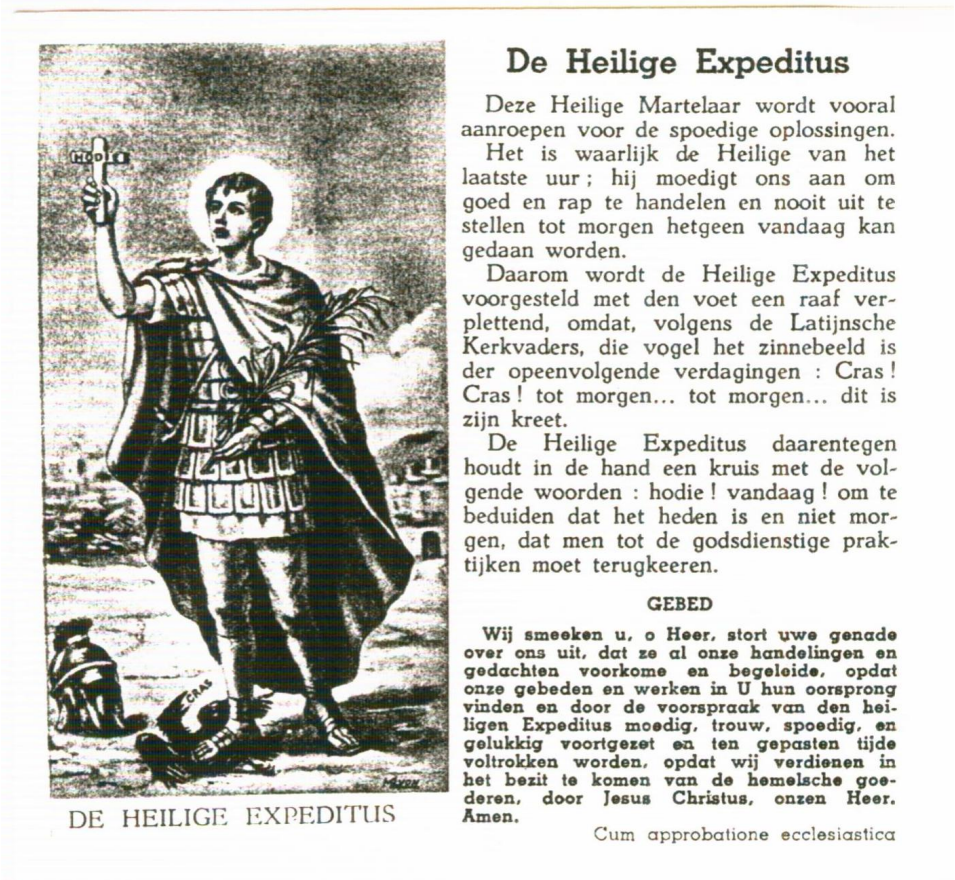

DE HEILIGE EXPEDITUS

De Heilige Expeditus

Deze Heilige Martelaar wordt vooral aanroepen voor de spoedige oplossingen.

Het is waarlijk de Heilige van het laatste uur; hij moedigt ons aan om goed en rap te handelen en nooit uit te stellen tot morgen hetgeen vandaag kan gedaan worden.

Daarom wordt de Heilige Expeditus voorgesteld met den voet een raaf verplettend, omdat, volgens de Latijnsche Kerkvaders, die vogel het zinnebeeld is der opeenvolgende verdagingen : Cras! Cras! tot morgen... tot morgen... dit is zijn kreet.

De Heilige Expeditus daarentegen houdt in de hand een kruis met de volgende woorden : hodie! vandaag! om te beduiden dat het heden is en niet morgen, dat men tot de godsdienstige praktijken moet terugkeeren.

GEBED

Wij smeeken u, o Heer, stort uwe genade over ons uit, dat ze al onze handelingen en gedachten voorkome en begeleide, opdat onze gebeden en werken in U hun oorsprong vinden en door de voorspraak van den heiligen Expeditus moedig, trouw, spoedig, en gelukkig voortgezet en ten gepasten tijde voltrokken worden, opdat wij verdienen in het bezit te komen van de hemelsche goederen, door Jesus Christus, onzen Heer. Amen.

Cum approbatione ecclesiastica

1.3.1 Heilsboodschap

Theologisch is het vrij eenvoudig sinds Thomas van Aquino de *heilseconomie* haarfijn definieerde is via het kruis de kerk aan de genade gekomen. Naargelang de periode heeft de kerk dan – gul en gratis of mits de inspanning van bedevaart, kruisvaart of *portiuncula* de gelovigen gratie laten *be-erven*. Het kruis was in een bepaalde periode de gangmaker om in de heiligdommen over de 'felix culpa' (de zalige, de gelukkige schuld) te zingen omdat het kruis met het zegel van de verrijzenis de mens de *visio beatifica*, de zaligheid bracht. Deze overwinnings-touch was er al heel vroeg bij.
Daar ligt de oorsprong van de aflaten verbonden aan het overwegen van de vijf wonden.

De andere kant van de medaille was het randkerkelijke fenomeen dat het kruis bespuwen volgens de volksverhalen heksenbezigheid was. En van de andere kant – maar dat wist je wel – kon je de duivel met het kruis in de vuist bezweren of in het minste geval verlammen en tegenhouden. Dat was vanzelfsprekend ook waar voor de vele antifeeën die ergens familie waren van de demonen: de weerwolf en zijn companen.

1.3.2 De entourage van het kruis

Onder kruis vinden we – als het om een calvarie ging - in de buurt van de dodenakker– of zoals men het vaak op bidprentjes vindt: de *Stabat Mater*[8] meerdere personen. Deze voorstelling gaat terug naar de bijbeltekst: *Daar waren ook Maria van Magdala bij, Maria de moeder van Jakobus en Jozef, en de moeder van de zonen van Zebedeus*[9]

Dat we onder die vrouwen Maria de moeder van Jezus moeten rekenen dat zal niemand verwonderen. De andere vrouw die bij het kruis kon aanwezig zijn is Maria (de vrouw) van Klopas, een Galilese uit de kring van Jezus' vriendinnen, die naar zijn graf ging, de moeder van Jakobus en van Jozef. Het paspoort van die vrouw chechen zou ons een hele

8 Sequentia van 15 september: Mariafeest; 7 smarten van Maria.

9 Matt. 27:56.

avond bezighouden omwille van de problematische zin over *Jezus' broers en zusters* en de soap van Paulus en de Judaïzanten.
En last but not least Maria Magdalena, zo genoemd omdat zij uit Magdala afkomstig was. Uit haar had de Heer volgens de bijbel zeven boze geesten uitgeworpen[10]. Zij was de eerste, aan wie de Opgestane verscheen[11]. Dat zij dezelfde was als de *grote zondares*[12] is een bewering zonder exegetische en historische grond.
Op Maria uit Bethanië, de zuster van Martha en Lazarus moeten we in dit verband niet denken.

Ook Longinus, de soldaat met de lans, een spitsvondige naam, ook nog met het charter van een heilige bedacht hoort af en toe bij degene die de eenzaamheid van de Zaligme soldaat met de spons.. een creatie uit de aker temperen. Verder is er nog Stefatos, dapocriefe regionen.

1.3.3 Disciplina Arcana

De eerste christenheid spreekt tot onze verbeelding omwille van het circus van Nero en de leeuwenattractie en de lichtende tuinen met christenen als fakkels. We denken dan op de vervolging. Die vervolging is reëel geweest. De christenen hebben dan ook gezocht naar 'verborgen' - 'arcanus' symboliek. Het anker met of zonder het lam zou in die zin de afbeelding van het kruis geweest zijn.
Er bestaat in elk geval een tekening van de vijanden van de *mensen van de weg'* die een kruis afbeelden met een ezelskop. De karikatuur is voorzien van de tekst *Alexamenos vereerd zijn God* (240 n. Chr.).
Ook de vissen – waar we een afbeelding van in de tentoonstelling zagen – hebben een link met het kruis. *Jezus Christus de Zoon van* zoals de honderdman bekende[13]. In het grieks ιησους χριστος Ξεου υιος σωτηρ[14] betekent in zijn afkorting ιχθυς = vis.

2 Het crucifix.

Een crucifix kan met of zonder *corpus*, lichaam, voorkomen. Het kan symbolisch geïnspireerd zijn dan is Christus de overwinnaar op de dood.

10 Lucas 8:2.

11 Joh. 20:1-18.

12 Luc. 7:36v.

13 Marcus 15:39.

14 Jezus Christus, zoon van God, Redder.

Het kan realistisch bedoeld zijn en dan krijgen we bloederige voorstellingen. Het jansenistisch kruis stelt Jezus voor als de lijdende, die het gezicht van de wereld afwendt en de armen strak omhoog heft (Alle hulp komt van boven). Het blijkt ook vooral een Taukruis te zijn. De voorstelling bestond het al, maar is omwille van de theologische parallel met de theologie van Jansenius (1585-1638 – Leuven -Ieper) als Jansenistenkruis verder gegaan.

Aanvankelijk zal het kruis een overwinningsteken geweest zijn. Later zal men meer vanuit het Eerste Verbond, vooral door de Deutero-Jesaja[15] er bij te halen de *dolor*, de *smart* van de Heer hebben willen onderlijnen. In de 5de eeuw in Engeland (Londen, Britisch Museum) vindt men al Maria, Johannes[16] en de honderdman[17] onder het kruis. Tot einde 13de eeuw wordt Jezus – nog altijd meer als overwinnaar voorgesteld met de genoemde getrouwen. Jezus draagt een lang kleed, de titulus is er nog niet, Hij hangt tussen de twee bandieten.

Nu is het wel zo dat er twee types ontstaan vanaf de 8ste eeuw. Het verrijzenistype geïnspireerd op de *Vexilla Regis*[18], die lang nog gezongen werd in de Goede Vrijdagliturgie.

En het Oosters type, waar de Christusfiguur met open ogen voor zich kijkt en een lange tuniek draag. Hij heeft een baard en hierbij horen dan alle verhalen over de Virgo Fortis[19].

Het Grieks Hellenistisch type hield het bij de lendendoek. Dit is de meest

15 De lijdende dienaar, Ebed Jahwe, uit 53 en de Psalmen 21; 40; 68.

16 Johannes 19: 25-27.

17 Lucas 23:47.

18 Venantius Fortunatus dichtte deze Latijnse zang die voor het eerst werd gezongen in de processie (19 November 569 met de relikwie van het Kruis door Justinus II vanuit het Oosten op vraag van de H. Radegunda van Tours naar het klooster van het Heilig kruis in Poitiers.

19 Legende van de gekruisigde vrouw met baard.

waarschijnlijke voorstelling. Soms vindt men op de vier hoeken de symbolen van de vier evangelisten[20] of hun afbeelding.
En vaak ziet men – iets wat vanaf de 6de eeuw is bijgekomen –om de figuur van Christus, een 'nimbus'. Die stralenkrans mocht oorspronkelijk enkel voor God.
Het alleenstaande kruis is slechts in de 10de eeuw ontstaan[21].
Met de ***kruistochten*** bloeit de verering. Jezus wordt de Mensenzoon[22].
Met die kruistochten zijn verhalen en is materiaal meegekomen. Er worden kapellen gebouwd en Jacobus de Voragine publiceert de ***Gulden Legende***[23]. Uit alle verhalen komen nieuwe voorstellingen.

Kruismedallion of kkader

In de 12de tot 16de eeuw ontstaat het concept van de ***genadestoel***. God de Vader houdt de beide armen van het kruis en de H. Geest verbindt. Wanneer het menselijk medelijden groeide werd Christus naakt, ***inclinato capite***, met gebogen hoofd[24] afgebeeld.
Aanvankelijk draagt hij geen doornenkroon. In de 13de eeuw vindt men dat wel nodig. In een handschrift van de 15de eeuw *Speculum passionis* vindt men dat er precies 77 doornen waren.

In de 17de eeuw komen al kleine curcifixen voor in hout of ivoor. In de 19de ene 20ste eeuw maakt men ze in nikkel, brons, porselein, bisquit en gips.. of in stekjesdozen…

20 Rund (os) (Lucas), jongeling (engel) (Marcus), Leeuw (Marcus), arend (Joahnnes).

21 Gerokruis Dom Keulen.

22 Bernardus van Clairvaux.

23 1263-1273.

24 Johannes 19:30.

3 Specifieke vormgevingen

Spijts de mogelijke verwachtingen van het geëerd lezerspubliek is het een onbegonnen taak een survey te geven van wat de laatste twee eeuwen in omloop was. We vernoemen nog enkele specimen.

3.1 Het kruismedaillion

Er zijn zeker mensen die de kader met het bolle glas, zijden pluche en het kruisbeeld in huis hebben. Het werd onder katholieken vaak als trouwcadeau gegeven begin 20ste eeuw.

3.2 Het scoubidou kruisje

Het plastieken vlechtwerk werd naarstig beoefend om allerlei figuurtjes mee te maken. Ook kruisjes werden zonder veel specifieke know how gevlochten.

3.3 Lucifersdoosjes

In vrij vaste kringen werden kruisen vervaardigd die verguld of verzilverd, of gewoon netjes onder een laag vernis werden afgewerkt.
Creatiever vormen zijn de vele varianten in een soort zwaluwstaarten – zoals er een op de tentoonstelling was te zien.

3.4 Het Ankh-kruis van de Egyptenaren

De Eg. Kopten hebben het Ankh-teken m van de Eg. Hiëroglyfen geplagieerd. In de 6de tot 9de eeuw vindt men het vaker in de cultus van de esoterische wijsheid.

4 Varia

Men heeft de naam *Russisch kruis* aan een kruis met neerhangende armen. De Y – vorm verwijst naar de levensboom, 'arbre de vie'. Het originele vredesteken (runeteken) kan ook als basis voorkomen voor een kruis. Het Jerusalemkruis was het kruis van de kruisvaarders.

Eigenlijk vijf kruisjes. Vier kruisen zijn dan aangebracht iedere keer in de kwartieren van het vlak. Het kruis van St.-Patrick is het kruis met aan de uiteinden het klaverblad. Het politiek kruis kan Christus uitbeelden op de steel van de schop van de vrijheidsstrijder uit Latijns Amerika. En om af te ronden verwijzen we nog naar het Hakenkruis - croix gammé – de swastika of het ariërskruis waar een even lange studie zou kunnen over gemaakt worden.

Het kruis

Het kruis in Luciferdoosjes dat in verschillende vormen bestond. Zie onder account op de website van Onzen Heertje http://onzenheertje.be

INHOUDSOPGAVE

1 Het kruis.....2
1.1 Algemeen.....2
1.2 Specifieke attributen.....2
1.2.1 Schedel van Adam.....2
1.2.2 Vormen.....4
1.2.3 Arma Christi.....5
1.2.4 Welvoeglijkheid.....6
1.2.5 Titulus.....7
1.2.6 Houding aan het kruis.....7
1.3 Theologisch.....8
1.3.1 Heilsboodschap.....8
1.3.2 De entourage van het kruis.....9
1.3.3 Disciplina Arcana.....10
2 Het crucifix.....10
3 Specifieke vormgevingen.....13
3.1 Het kruismedaillion.....13
3.2 Het scoubidou kruisje.....13
3.3 Lucifersdoosjes.....13
3.4 Het Ankh-kruis van de Egyptenaren.....13
4 Varia.....13